

УДК 340.12(477)

*Ю. П. Лобода***КАТЕГОРІЯ «ПРАВОВА ТРАДИЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО
НАРОДУ» У ДИСКУРСИВНОМУ ПІЗНАННІ
СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ**

Метою даної статті є визначення основних особливостей вітчизняної правової системи і формулювання методології пізнання останньої.

Проблемі дослідження правової традиції та сучасної правової системи України присвячені праці П. М. Рабіновича, Ю. М. Оборотова, Н. М. Оніщенко та інших видатних вчених.

Теоретична складність процесу пізнання права на високому рівні дискурсу (загальне поняття чи категорія права) зумовила необхідність методологічної рефлексії, наслідком чого є проблема праворозуміння як самостійна наукова проблема (розділ, напрям) теоретико- та філософсько-правової науки. Однак і на цьому рівні структурної організації наукове знання про право залишається основним, кінцевим об'єктом пізнання тією мірою, якою закономірності (логіка) пізнання об'єкта відображають логіку його розвитку.

Категорія правового є однією з найскладніших у соціально-філософському осмисленні суспільного буття. Навіть побіжний огляд, систематизація висунутих за правову історію людства концепцій права становить самостійний та надзвичайно важливий (насамперед за методологічним наповненням) напрям загальної теорії права та держави, філософії права, соціальної філософії.

Ми дотримуємося моністичного підходу до сутності права, тобто, зрештою, і до визначення його поняття. На наш погляд, право як феномен має власну сутність, яка зумовлює його якісну визначеність як явища певного роду. Ігнорування елементарних вимог методологічної дисципліни втілюється у таке негативне явище наукової дискусії, як підміна понять, внаслідок чого учасники дискусії про природу права (його сутність) починають оперувати термінами, відірваними від категорій, які позначають.

Зазначене дає підстави, відштовхуючись від поняття правової системи (яке є надзвичайно продуктивним методологічним підходом на заданому рівні дискурсу), перейти до категорії правового як найвищої за ступенем узагальнення. З точки зору сьгодні часто заперечуваного підходу, який доміантною категорією аналізу розглядає закономірність розвитку явища як зміст його сутності, категорія правового відображає правові форми суспільного буття як ціле, так і закономірності розвитку такого цілого, які виявляються в усіх його елементах. Іншими словами, категорія правового охоплює всю правову реальність конкретно-історичного суспільства.

Визначимося з власною інтерпретацією категорії правового: остання охоплює об'єктивовану у соціальних формах та інститутах форму суспільної свідомості, в якій відображаються уявлення про співвідношення наявного та належного, сутності та існування, явного та дійсного у матеріальному бутті суспільства. Характерно, що така форма суспільної свідомості не може існувати поза соціальними формами (норми права) та інститутами (держава), як і останні є не більше ніж способом її об'єктивації. Зауважимо, що на основі принципу монізму у визначенні суспільного буття розглядатися під таким кутом зору можуть тільки реальні конкретно-історичні суспільства. А оскільки будь-яке конкретно-історичне суспільство за історичний період завжди оформлене у певний етнос, то і закономірності розвитку сфери правового буття суспільства (ці закономірності ми надалі розглядатимемо як правову традицію) будуть елементом закономірностей розвитку відповідного етносу, формуючи якісну визначеність того чи іншого етногенезу.

Додамо, що будь-яка наукова категорія є не більше ніж формою мислення, у якій відображаються (завжди на заданому рівні наближення, згідно з визначенням об'єктивної істини) об'єктивні закони природи чи суспільства.

Логічна (не культурно-історична чи наукознавча!) схема сходження від конкретного до абстрактного у пізнанні феномена права має такий вигляд:

1) перегляд елементарних, одиничних фактів життя, їх узагальнення за ознаками схожості та взаємозв'язку, результатом чого є емпіричні узагальнення: всі правила фізичної поведінки, забезпечувані державним примусом, можна об'єднати у клас норм права; всі думки, погляди, уявлення та почуття з приводу того, якими є норми права чи якими вони повинні бути, з приводу того, хто, як, якими методами, засобами та способами так чи інакше створює, застосовує, тлумачить і виконує норми права, об'єднуються у клас явищ правової свідомості;

2) виявлення загального, універсального зв'язку між всіма правовими явищами: норма права усвідомлюється та оцінюється; уявлення про необхідну норму втілюються в норму права у процесі правотворчої діяльності тощо. На цьому рівні дискурсу виникає вчення про правову систему;

3) виявлення закономірностей, суттєвих ознак, властивостей, універсальних способів існування (форм як модусів буття), тенденцій розвитку всієї сукупності пов'язаних між собою правових явищ — конкретно-історичної правової системи. На цьому рівні дискурсу становлення та розвиток правової системи можна розглядати як певну правову традицію;

4) виявлення універсальних, загальних закономірностей зародження та еволюції всіх правових систем (правових традицій) дає підстави для формування загальної соціально-філософської категорії права. Ця категорія покликана відобразити ту властивість, ознаку, тенденцію розвитку, форму прояву правових явищ, яка притаманна всім без винятку правовим явищам. Тому-то ми і наважуємося стверджувати, що права як предметно даної реальності для осмислення просто не існує, його не можна уявити як щось: право — це не норма, не правова свідомість, не нормативно-правовий акт, не механізм правового регулювання, не правова наука, зрештою.

Сутність природного права та діалектику його співвідношення з позитивним правом С.С.Алексєєв визначає так: «Природне право — це первинна та відокремлена від позитивного права сфера соціального життя; і водночас природне право за самою своєю природою мислиться тільки як щось таке, що «прагне» і повинно за кінцевими своїми потенціями стати позитивним правом» [1, с. 421—422]. Тобто «прагнення» природного права стати позитивним правом, передати йому свій зміст є істотною властивістю самого природного права!

О. В. Стівба власну концепцію праворозуміння будує на основі поняття правової ситуації. Виокремлюючи есенціальний та екзистенціальний підходи до правової ситуації, в основу їх розмежування він кладе різні формулювання проблеми природного права [2, с. 23]. Сутнісний підхід він характеризує так: «У межах сутнісного підходу вона традиційно ставилась як проблема співвідношення природного права та позитивного закону... За екзистенціального ж підходу основним питанням природного права було те, чи є даний феномен зовнішнім щодо людини, укоріненим лише у примусі (через природну необхідність, волю Бога тощо), або ж чи є право частиною буття людини» [2, с. 23].

Право як нормативно осмислений життєвий досвід поколінь — правова традиція народу. Тому форма права як спосіб (модус) його існування — це не формальний, а змістово-сутнісний показник, за яким пізнається правова реальність. Зазначене робить підставним такий висновок: історична обмеженість форми права як способу його існування перетворює конкретно-історичність на суттєву ознаку права — часову та якісну обмеженість його сутності. Суть проблеми у тому й полягає, що універсальної правової традиції ніколи не існувало, а прогнози стосовно її появи у майбутньому все ще перебувають на межі позитивної науки та філософської утопії.

Категорія права не може набувати такого універсального змісту, як

філософські категорії «матерія» чи «форма». Останні можуть бути адекватними до пізнання будь-якого явища, в той час як категорія права застосовується лише до обмеженого кола історично відомих чи прогнозованих правових явищ.

А оскільки феномен права не існує інакше як у правовій системі, ширше — конкретно-історичній правовій реальності, то між емпіричним базисом правової теорії та її вершиною — прогнозованим загальним поняттям права — повинна існувати проміжна ланка — категорія правової традиції, яка у знятому вигляді абстрактно відображає сутність конкретно-історичності права. Однак конкретно-історичність права нами і розглядається як невід’ємна його властивість (право не «взагалі», а «десь і колись»). Просто в абсолютній більшості дефініцій оце сприйняття права як такого, що існує не «взагалі», а «десь і колись», виноситься поза межі дефініції, ніби мається на увазі. В разі елімінації цієї інтуїтивно мислимої ознаки із загального поняття права виникає небезпечний спекулятивний фантом — право без часових і просторових, іншими словами, історичних і географічних меж, право «всюди і назавжди», тобто право не як образ феномена, а як, вживаючи гегелівський зворот, гола можливість феномена.

Із викладеного випливає щонайменше два наслідки.

Перший. Поняття права можна наповнити будь-яким змістом, адже дослідник звільняється від обмежень, накладених колективним досвідом людства, у якому реально лише й існує досліджуваний феномен права. Внаслідок значного смислового та аксіологічного навантаження на категорію правового поняття права стало одним із улюблених об’єктів спекулятивного філософствування, що певним чином «відірвало» його від конкретно-історичного базису, який характеризує позитивні соціологічні наукові дисципліни.

Другий. У разі застосування такого «загального» поняття права до пізнання конкретно-історичної правової реальності у складному та неоднозначному процесі дискурсу феномен і категорія міняються місцями: не поняття права виводиться з його феномена, а феномен права виводиться з поняття про нього (адже тоді логічним здаватиметься висновок, що все, що не відповідає поняттю права, котре є у голові дослідника, правом не є, і т.д.).

Судячи з тих праць, з якими ми ознайомилися, досліджуючи проблему нормативної етнографії, найбільш гостро її суть сформулював учений-етнограф А. І. Першиць у статті «Проблеми нормативної етнографії» (1979): «Проблематика юридичної етнографії розроблена слабо. Як у минулому, так і тепер, як у нас, так і за кордоном вона досліджується головню у зв’язку з вивченням звичаєвого права — першопочаткового чи залишкового. На Заході ця дисципліна не завжди відрізняється від соціології права. Наше завдання інше — знайти етнографічний кут зору, виявити етнічну специфіку розвиненого права» [3, с. 224–225].

Розвиваючи попередню традицію, А. І. Першиць сформулював модифі-

ковану концепцію етнічності права, яка коротко розкривається в тезах, що виділені нами як основні.

Теза перша: «Етнічність права в ході історії, хоча і нерівномірно, а ніби зигзагоподібно, зменшується» [3, с. 225]. Отже, продовжується традиція включення досліджень генези передправових і правових норм у первісних та ранньокласових суспільствах до предмета етнографічної науки.

Теза друга: розглядаючи на основі інтерпретації поглядів Р. Давіда буржуазні правові системи європейських країн, А. І. Першиць вказує на зв'язок етнопсихологічних особливостей у різних країнах з належністю їх правових систем до англо-саксонської та континентальної правових сімей. Питання деетнізації у процесі розвитку правових систем Сходу миналося у характерний для західної науки спосіб — на основі доктрини про те, що «у середні віки почалося помітне відставання Сходу від Заходу, і в його правових системах надовго законсервувався архаїчний сплав права з релігією» [3, с. 227].

Отже, визнається, що навіть у таких розвинених правових системах, як правові системи європейських країн, зберігається певна етнічна складова.

Теза третя: «Етнічні аспекти політичної культури у найбільш загальному вигляді зводяться до такого. По-перше, політична культура, виступаючи як органічна складова культури загалом, у деяких випадках настільки етнічно специфічна і в цьому відношенні настільки важлива, що її втрата може означати припинення самостійного існування самого етносу. По-друге, залишаючись складовою культури загалом, політична культура «працює» як один із найбільш дієвих механізмів збереження цілісності даної, етнічно забарвленої культури та її стабілізації» [4, с. 94].

На противагу — а отже, і в розвиток — трьох розглянутих у цьому розділі тез ми пропонуємо тезу про етнічність правової системи як її невід'ємну, сталу і необхідну властивість, яку спробуємо обґрунтувати далі. Оскільки проблема має передусім філософсько-методологічний характер, то і розглядати її слід з позицій логіки та методології науки.

По суті, деетнізація права відображає процес диференціації права як відносно відмежування, виокремлення системи права як одного з елементів правової системи. Однак при цьому ніякої реальної «деетнізації» права не відбувається, оскільки всі інші елементи правової системи зберігають свою етнічну специфіку, внаслідок чого і норми права, хоча іноді й неочевидно, але від того не менш суттєво, позначені нею в силу дії законів системи. Так, рецепція римського цивільного права у середньовічній Європі не перетворила європейців на римлян, а феодальну правову систему — на правову систему, аналогічну правовій системі Стародавнього Риму.

На перший погляд, прикладами найбільш віддиференційованої правової системи є правові системи країн західної цивілізації, однак насправді

таке їх сприйняття є поверхневим. Адже, за незначними історичними винятками, правові системи цих країн ніколи не будувалися на засадах легізму, який є крайньою формою протиставлення системи правових норм і державної організації органічним суспільним відносинам і традиціям. Так, абстрактність, формальність і знеособленість правових норм цих правових систем компенсується доктринами природного права, громадянського суспільства та правової держави, які, попри показну відстороненість від соціальної практики, суттєво впливають на всю правову культуру. Зазначені доктрини не входять до системи права як системи правових норм, але визначають її сутність, принципи та методи правового регулювання. У своїй сукупності названі та деякі інші теоретичні концепції узагальнено втілюють поліетнічну правову традицію, яка є історичним надбанням західної цивілізації та сформувалася за конкретно-історичних умов її становлення та розвитку. Поза цією правовою традицією правові системи відповідних країн просто немислимі, а тому їх віддиференційованість є, скоріше, удаваною, аніж реальною.

Отже, деетнізація права є не більше ніж гіпотезою, а реальним змістовим наповненням цього поняття у нормативній етнографії є процес виділення системи права у відносно автономну підсистему правової системи, що, однак, не означає заперечення чи применшення значення її органічного зв'язку з іншими підсистемами та системою загалом.

Очевидно, що етнічність права як його характерна особливість виявляється передусім на рівні правової системи, адже окремі інститути можуть бути тотожними у різних правових системах, що, однак, аж ніяк не свідчить про подібність останніх між собою. З іншого боку, етнічність правової системи виявляє себе у кожному її елементі, оскільки такий елемент існує, функціонує та зберігає свою якісну визначеність виключно у складі системи.

Тому ми дотримуємося тієї позиції, що, оскільки науці не відома жодна соціальна організація, не пов'язана з певним етнічним колективом, правова традиція як ідея, принцип і тенденція розвитку правової складової цієї соціальної організації неодмінно буде одночасно і національною традицією, а тому є об'єктом розгляду як етнографічної, так і правової науки під кутом зору предмета кожної з цих наук.

Якщо розглядати народ як складне етно-соціальне явище, яке існує в просторі і часі, то можна стверджувати, що його специфіка, тобто якісна визначеність, полягає, зокрема, в закономірностях (тенденціях) державно-правового розвитку. Іншими словами, якщо змодельовати певний конкретно-історичний народ як історичне ціле (у цьому випадку процес розглядається у часовому вимірі єдності минулого та сучасного) та закласти в отриману модель «іншу» історію державно-правової системи, ми не зможемо стверджувати, що розглядаємо той же народ як феномен з тією ж сутністю.

Ми пропонуємо методологічне положення про те, що правову традицію методами антропологічної науки можна досліджувати на межі антро-

полого-правової та філософсько-правової проблематики, не «переростаючи» у цю останню просто тому, що, як ми спробували обґрунтувати вище, феномен людської особистості гносеологічно розкривається у площині її самосвідомості на основі внутрішньої духовної активності, а тому не може бути ні описаний, ні пояснений як такий на основі емпіричних фактів її матеріального буття. Для філософсько-правового осмислення правової традиції потрібні методи та концепції, набагато складніші за ті, які може запропонувати антропологія (предметом дослідження є не тільки те, ким людина «є», а й те, що вона при цьому про себе «думає» і ким себе вважає).

Як відомо, людське сприйняття так влаштоване, що зосереджується насамперед на деталях, залишаючи фон поза увагою. Якщо розглядати людську особистість у правовому модусі її буття, то вона сама постає сформованою даною їй як конкретно-історичний факт правовою традицією. У цьому аспекті правова традиція постає фоном для внутрішньої та зовнішньої активності особистості у сфері правового.

Наступним кроком у наших міркуваннях буде пошук в етнографічній літературі радянської доби спроб дослідити правову проблематику з використанням (чи в розрізі) етнографічних концепцій (що означає фактичне застосування у правових дослідженнях положень соціокультурної антропології). На превеликий подив, такі дослідження були нечисленні, але й непоодинокі, що свідчить про те, що антрополого-правовий підхід не є новим і для вітчизняного правознавства, а наукова етика просто зобов'язує аналізувати праці попередників.

У зазначеному контексті виокремлено такі напрями наукових досліджень і наукові дисципліни: юридична антропологія (напрямок, який досліджує виникнення і розвиток ранніх форм права, сформувався у ХІХ ст. в різних країнах Європи як складова загальної історії права) [5, с. 77]; нормативна етнографія (прийняте у радянській науці позначення етнографічної дисципліни, яка досліджує етнокультурні особливості соціальних норм в їх історичному розвитку) [5, с. 112].

Питанням співвідношення етнографії і правової науки присвячені статті А. Б. Венгерова, Л. Е. Куббеля, А. І. Першиця «Этнография и науки о государстве и праве» (1979), А. Б. Венгерова «Значение археологии и этнографии для юридической науки» (1983) та «Законодательство и этнические процессы в советском обществе (методологический аспект)» (1983), а також статті (розділи) «Юридична антропологія» (І. Зельнов) та «Нормативна етнографія» (А. І. Першиць) у довіднику «Этнография и смежные дисциплины. Этнографические субдисциплины. Школы и направления. Методы» (Москва, 1988).

По-перше, саме етнографія — і це не випадково — заповнює проміжок між пізнанням природного (біолого-географічного) та соціального у людині. Адже вона досліджує не лише відмінності між різними етносами, а й загальні закономірності їх розвитку. Отже, за своєю суттю — це наука про закономірності утворення конкретно-історичних форм лю-

дини з притаманним їй неповторним комплексом соціо-культурних характеристик: «Соціальне — в певному розумінні — це спосіб буття, поведінки, діяльності індивіда, визначений як природною, так і людською реальністю, що має яскраво виражені етнічні характеристики» [6, с. 42].

По-друге, попри все, вплив етнічних особливостей народу на створену ним правову систему сьогодні загально визнаний у вітчизняному правознавстві. А оскільки етнічне передбачає зв'язок між поколіннями осіб, які належать до одного й того ж етносу, що виявляє себе через наступництво певного стереотипу поведінки (традицію), то можна припустити, що правова традиція також є одночасно елементом як правової, так і етнічної реальності. Тому доречно стверджувати про етнічні закономірності правової системи як характерні для правової системи, створеної цим народом, так і загальні закономірності вияву соціокультурної специфіки будь-якого народу у створеній ним правовій системі. Остання проблема означає відмежування власне «правових», загальних закономірностей права від закономірностей розвитку конкретно-історичних правових систем.

Теоретична та практична цінність застосування вчення про діалектичний закон єдності та боротьби протилежностей для розкриття сутності правової системи полягає в тому, що, знаючи, які суперечності їй притаманні та про ступінь (стадію) розвитку кожного з них, можна спрогнозувати та правильно врахувати у практичній діяльності тенденції розвитку правової системи України, загальна тенденція якого є рівнодієюю напрямів розвитку кожної з різноякісних суперечностей.

По-перше. Суперечності між містом і селом, між сільським і міським типами правової культури, відмінності у стереотипах правової поведінки (поведінки людей у сфері правової реальності). Проаналізувавши соціально-економічну вітчизняну історію ХХ ст., побачимо, що суперечності залишили найглибший слід як у загальній, так і в правовій історії українського народу. Крім того, системна криза, яку пережило українське суспільство у 1989—2002 роках, призвела до сповільнення соціально-економічного розвитку, а у багатьох аспектах — до деградації економічних і правових інститутів суспільства.

По-друге. Етнорегіональні суперечності між стереотипами правової поведінки. Україна є досить великою як за територією, так і кількістю населення державою. Етнорегіональна різноманітність об'єктивно зумовлена цивілізаційним розвитком, входженням окремих територій до складу різних держав, які належали до різних правових культур, а їхні правові системи — навіть до різних правових сімей.

Ця суперечність виявляє себе на макроправовому рівні насамперед у політичній площині, особливо — у конституційному процесі, а на мікроправовому рівні — у своєрідності правової свідомості як населення, так і суддів у різних частинах країни.

По-третє. Суперечності між чинниками ендотроїчного та екзогенного стосовно етнічної спільноти характеру: а) суперечності між власними, генетично

закономірними властивостями правової системи та культурними домінантами, властивими сусіднім народам (цивілізаціям) (прикладом цього є вимоги міжнародних організацій, нереальні та непотрібні з точки зору потреб вітчизняної правової системи); б) взаємні суперечності між правовими культурами сусідніх народів (цивілізацій), які географічно розвивалися на території проживання українського народу, а змістово — у процесі розвитку його власної правової системи (яку можна лише у вузьких теоретичних межах розглядати як самостійний феномен поза його зв'язками з іншими феноменами того ж роду).

По-четверте. Суперечність між джерелами права та реальним правопорядком. Реальний правопорядок та норми, які його формували, як правило, не збігалися з офіційною ієрархією джерел права (для української сільської громади правовий звичай завжди був важливіший за кодифіковані акти законодавства). Ця суперечність ще не розвинена з усією «повнотою».

По-п'яте. Наявність на одній території двох і більше альтернативних правопорядків (систем права) — біюридизм чи навіть поліюридизм. Громада вірмен у м. Львові (етнічне виокремлення правопорядку); різне право для різних соціальних страт (правова сегрегація). При цьому правова система не розпадалася, а зберігала властивості системності, оскільки існували, не завжди довершені з позицій догматичного методу, ані все ж досить адекватні форми взаємодії альтернативних правопорядків між собою та вирішення пов'язаних з цим соціально-правових конфліктів.

Основною матеріальною, соціально-економічною причиною цієї суперечності правової системи є нерівномірність соціально-економічного розвитку як у різних історичних областях країни, так і всередині них, тобто вона виявляє себе у зрізі не *етнорегіональному*, на відміну від розглянутого раніше, а *територіально-організаційному*. Спробуємо проілюструвати це припущення. Якщо провести соціологічне дослідження (дослідити соціологічний вимір правової реальності) роботи судів загальної юрисдикції у великому місті, обласному центрі та сусідньому сільському районі, можна виявити суттєві відмінності. Кількісні відмінності є настільки суттєвими, що, припускаємо, переростають у якісні, в чому можна вбачати відмінність настільки значну, що дає підстави стверджувати про існування біюридичних властивостей правової системи.

Печерський районний суд м. Києва діятиме інакше, ніж районний суд сільського району Волинської чи Херсонської областей, розглядаючи аналогічну справу.

Очевидно, що з позицій догматичного методу ці суперечності виявити практично неможливо, хоча при соціологічному аналізі вони виявляють себе й у формально-правовій площині. Отже, для їх виявлення та розкриття необхідно застосовувати методологію соціології права.

По-шосте. Суперечність між професійною діяльністю юристів і державним управлінням (юридична практика змістово недостатньо відділена

від державного управління; по суті, вся професійна громада юристів є частиною або, в кращому разі, «додатком» до державного управління). Ця суперечність не розвинулася, орієнтиром для такого висновку є країни Західної Європи (попри їх специфіку: ця суперечність більш виражена у країнах англосаксонської правової сім'ї і дещо меншою мірою — у країнах континентальної правової сім'ї).

По-сьоме. Суперечність між офіційною правовою ідеологією та реальним правопорядком (правовою врегульованістю суспільних відносин). Причина — об'єктивно значне оцінне (ідеологічне) навантаження права аж до вульгарних, механістичних форм юридичного світогляду.

Для вітчизняної правової традиції у тому вигляді, в якому вона сьогодні доступна спостереженню, характерною є абсолютизація аксіологічних властивостей ідеї права. При цьому зазначена тенденція притаманна не тільки вузькому прошарку заангажованих інтелектуалів чи професійних юристів, а й масовій правовій свідомості.

По-восьме. Суперечність між ідеологічно-декларативним характером більшості соціально значущих норм (насамперед законодавство про боротьбу з корупцією) та реальним правопорядком. Ця суперечність розв'язується за допомогою компенсаційних механізмів, що дає змогу запобігати багатьом соціально-правовим конфліктам.

По-дев'яте. Суперечність між функціями судової гілки влади, зумовленими її сутністю, та формою судової влади як елемента державного управління (у широкому значенні цього слова). Відсутність традиції суддівства та пов'язаних з нею інститутів (дієвої системи норм корпоративної етики тощо).

Очевидно, що запропонований перелік є далеко не повним, він і не може бути вичерпним, оскільки так само, як правова система має найрізноманітніші за якістю явища, так само невичерпним є і перелік тих суперечностей, які становлять конкретно-історичну сутність та є джерелом розвитку правової системи.

По-десяте. Суперечність між системою права та іншими елементами правової системи є однією з найвагоміших. Суть її полягає у невідповідності системи норм права багатьом історичним традиціям побудови правового життя народу, неврахуванні відмінностей у соціально-економічному розвитку різних територій і всередині цих територій, чинності таких норм права, які суперечать повсякденній побутовій і сімейній моралі. Розв'язується ця суперечність через ігнорування нормативних вимог до поведінки, яке допускається за мовчазної згоди суспільства та держави.

Позитивний висновок, якого можна дійти на даному етапі дослідження, полягатиме в тому, що правова система неминуче матиме національний характер. Думка проста, а тому неочевидна: оскільки існує народ, не подібний на всі інші, то є такі особливості його державно-правового розвитку, які відрізняють його від аналогічних складових історичного процесу в усіх інших народів.

Л і т е р а т у р а

1. Алексеев С. С. Право: азбука — теория — философия: Опыт комплексного исследования / С. С. Алексеев. — М.: Статут, 1999. — 712 с.
2. Стовба А. В. Правовая ситуация как исток бытия права / А. В. Стовба. — Х., 2006. — 176 с.
3. Першиц А. И. Проблемы нормативной этнографии / А. И. Першиц // Исследования по общей этнографии / Ин-т этнографии им. Н. Н. Миклухо-Маклая, АН СССР. — М.: Наука, 1979. — С. 210–240.
4. Венгеров А. Б. Этнография и науки о государстве и праве / А. Б. Венгеров, Л. Е. Куббель, А. И. Першиц // Вестник Академии наук СССР. — 1984. — № 10. — С. 88–101.
5. Этнография и смежные дисциплины. Этнографические субдисциплины. Школы и направления. Методы. — М.: Наука, 1988. — 225 с.
6. Степико М. Т. Буття етносу: витоки, сучасність, перспективи (філософсько-методологічний аналіз) / М. Т. Степико; Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. — К.: Знання, КОО, 1998. — 251 с.

А н о т а ц і я

Лобода Ю. П. Категорія «правова традиція українського народу» у дискурсивному пізнанні сучасної правової системи. — Стаття.

У статті висвітлено власну інтерпретацію категорії правового, визначено роль етнографічної науки у пізнанні правової традиції. В ході дослідження автор виявив закономірності і суперечності сучасної правової системи українського народу.

Ключові слова: правова традиція, етнографія, методологія юридичної науки, правова система України.

S u m m a r y

Loboda Y. P. Category of Legal Tradition of Ukrainian People in the Discursive Cognition of the Modern Legal System. — Article.

The article deals with the author's interpretation of the category of law. The significance of ethnography in the process of law tradition cognition is pointed out. During the investigation, the main contradictions of modern law system of the Ukrainian people are figured out.

Keywords: legal tradition, ethnography, methodology of jurisprudence, Ukrainian legal system.